

Андрій ЛАПКІН,

доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідна лабораторія Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
старший науковий співробітник
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3240-6377>

АДВОКАТУРА В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ

У науковій статті досліджується проблема визначення місця адвокатури в системі військової юстиції. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розвитку системи військової юстиції в Україні в умовах воєнного стану.

Метою наукової статті є визначення концептуальних основ місця і ролі адвокатури у системі військової юстиції України, а також можливості та доцільності створення в Україні «військової адвокатури».

Аргументовано, що адвокатура є невід'ємною складовою будь-якої юстиції, у тому числі і військової юстиції як підсистеми кримінальної юстиції. Водночас, її належність до військової юстиції є суто функціональною та не має необхідних ознак «організаційної» складової такої системи.

Виокремлено проблеми створення «військової адвокатури», а саме: 1) при її організаційному відокремленні буде втрачено сутнісні ознаки адвокатури як такої; 2) «військові адвокати» позбудуться низки гарантій своєї діяльності та будуть обмежені вузькою категорією справ; 3) створення «військової адвокатури» не надасть системі військової юстиції будь-яких істотних переваг, натомість, поглибить ризики «корпоративної замкнутості».

Доведено, що поняття «військовий адвокат» може розглядатися лише в контексті спеціалізації адвокатської діяльності, однак це створює ризики порушення вимог щодо рекламування адвокатської діяльності, ставить під загрозу принципи незалежності адвокатури, поваги до адвокатської професії, компетентності та добросовісності тощо.

Визначено альтернативні створенню «військової адвокатури» перспективні напрями забезпечення законності у військовій сфері та надання правової допомоги її суб'єктам, а саме: практичне забезпечення гарантій адвокатської діяльності у військовій сфері; залучення адвокатів до захисту прав військовослужбовців у межах системи безоплатної вторинної правової допомоги; розвиток юридичної служби Міністерства оборони України.

Ключові слова: військова юстиція, адвокатура, «військова адвокатура», «військовий адвокат», гарантії адвокатської діяльності, прокуратура, суд, військова сфера, військовослужбовець.

Постановка проблеми. У сучасних умовах воєнного стану в Україні актуалізується питання розвитку системи військової юстиції. Важливим елементом, що забезпечує ефективність цієї системи, є адвокатура, яка на професійній основі покликана надавати правову допомогу, у тому числі у військовій сфері. Разом із тим специфіка військових правовідносин створює додаткові виклики для реалізації адвокатської діяльності у цій сфері. Крім того, правовий статус адвокатури як незалежного правозахисного інституту визначає її особливе місце в системі військової юстиції порівняно з інши-

ми її складовими. У цьому контексті актуальним є дослідження організаційних та функціональних аспектів адвокатури в системі військової юстиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика адвокатури та адвокатської діяльності досліджувалися такими ученими, як Н. М. Бакаянова, Т. В. Варфоломеєва, В. О. Святоцька та ін. Питання військової юстиції аналізували М. В. Беланюк, П. П. Богущкий, С. М. Мельник, Ю. Є. Полянський та інші дослідники. Тематику військової адвокатури вивчали С. С. Бандурка, С. О. Іваницький, М. Й. Кулик, В. В. Пахомов, Е. О. Пушканен-

ко та інші вчені. Разом із тим, попри зростання практичної значущості зазначеної проблематики, питання місця та ролі адвокатури в системі військової юстиції залишаються недостатньо розробленими у науковому дискурсі. Зокрема, потребують уточнення організаційні аспекти відношення адвокатів до військової служби, особливості залучення адвокатів до військових проваджень, гарантії адвокатської діяльності у військовій сфері та ін.

Метою статті є визначення концептуальних основ місця і ролі адвокатури у системі військової юстиції України, а також можливості та доцільності створення в Україні «військової адвокатури».

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи систему військової юстиції України, слід відмітити, що на момент проголошення незалежності України успадкувала від Радянського Союзу такі органи військової юстиції, як військові трибунали і військову прокуратуру. У 2002 році було утворено Військову службу правопорядку у Збройних Силах України як своєрідний аналог військової поліції. Однак Україна обрала шлях поступового демонтажу цієї системи. Так, у період 2010–2014 років військові суди та військову прокуратуру було ліквідовано, а Військова служба правопорядку не набула функції досудового розслідування, залишаючись здебільшого дисциплінарним органом [1, с. 133–134]. Такий підхід у вказаний період зумовлювався загальним курсом на демілітаризацію України, оскільки в умовах скорочення воєнних формувань потреби в утриманні відповідної системи військової юстиції не було. У зв'язку із початком військової агресії з боку Російської Федерації з 2014 року питання відродження інститутів військової юстиції знову з'явилося на порядку денному. Особливої актуальності воно набуло в умовах повномасштабної війни, коли військові правовідносини значно урізноманітнилися, а кількість військових кримінальних правопорушень стрімко зростає. Однак, починаючи з 2022 року, належних реформ у цій сфері, спрямованих на організаційне оформлення військової юстиції як єдиної інституційної системи, так і не було здійснено.

На сьогодні сама дефініція військової юстиції залишається нормативно невизначеною. Спроба її врегулювання містилася у проекті Закону України «Про організаційно-правові основи побудови та функціонування військової юстиції України»

(реєстр. № 10 042 від 13.09.2023), відповідно до ст. 1 якого система військової юстиції України складається із сукупності державних органів, побудованих за нормами, принципами і стандартами НАТО, в межах реформи в сфері сектору безпеки і оборони та правосуддя, а також з правової системи, що має визначену законодавством нормативну, спеціалізовану інституційну складову та діє, використовуючи правові засоби, відповідно до встановлених законом процедур у секторі безпеки і оборони для забезпечення правосуддя та захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз [2]. Разом із тим наведене визначення фактично не містить специфічних ознак системи військової юстиції.

В юридичній літературі вона розглядається, зокрема, як окрема правова система, яка застосовується до правовідносин у військовій сфері, суб'єктно – до військовослужбовців, а в деяких випадках – і до цивільних осіб, діяльність яких тісно пов'язана зі збройними силами, метою якої є збереження дисципліни, належного порядку в збройних силах та забезпечення їх боєздатності [3, с. 3]. На думку В. І. Вдовитченка, військова юстиція – це спеціалізований інститут правосуддя, що функціонує в умовах воєнної специфіки [4, с. 37]. М. В. Беланюк визначає військову юстицію як інституційно-правову систему спеціалізованих органів (військових судів, прокуратури, слідства, адвокатури), що забезпечує реалізацію функції правосуддя щодо військовослужбовців та осіб, прирівняних до них, у мирний і воєнний час, відповідно до норм національного та міжнародного права [5, с. 241].

Слід звернути увагу, що термін «військова юстиція» найчастіше застосовують до правовідносин, які пов'язані з правопорушеннями, вчиненими військовослужбовцями та/або у військовій сфері, передусім кримінальними. Значною мірою це зумовлено тим, що саме особливості реагування на кримінальні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, найбільшою мірою визначають необхідність створення окремих органів, які б займалися цими справами в умовах недостатньої ефективності загальної системи «цивільної» юстиції. У цьому значенні наявні підстави вважати систему військової юстиції підсистемою кримі-

нальної юстиції, що виокремлюється за спеціальною предметно-суб'єктною ознакою (військові правовідносини та військовослужбовці як їх учасники). Такий підхід можна вважати вузьким, адже правові спори у військовій сфері не вичерпуються лише кримінальними правопорушеннями і також стосуються адміністративних, цивільних та господарських справ. Таким чином, розуміння системи військової юстиції потенційно може розширюватися до значення міжгалузевої системи, що виступає підсистемою всіх або кількох видів правосуддя.

Розглядаючи військову юстицію як складову кримінальної юстиції, слід звернути увагу на визначення останньої, наведене у Концепції реформування кримінальної юстиції від 2008 року, відповідно до якої її утворюють кримінальне, кримінально-процесуальне та кримінально-виконавче законодавство, а також органи та установи кримінальної юстиції, які розглядають кримінальні справи, інститут державних обвинувачів (прокуратура), органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування, органи та установи виконання кримінальних покарань, адвокатура [6]. Хоча наведена дефініція не є досконалою, вона чітко визначає основні елементи (складові) системи кримінальної юстиції за організаційно-інституційною ознакою, відносячи до їх числа суди, прокуратуру, органи досудового розслідування, органи та установи виконання кримінальних покарань, а також адвокатуру.

Отже, систему військової юстиції можна визначити як впорядковану (об'єднану зв'язками субординації та координації) сукупність судових, правоохоронних та інших органів, предметною сферою компетенції яких є правовідносини, що виникають у військовій сфері, зокрема щодо організації та діяльності Збройних Сил України та інших воєнізованих формувань та органів, а також осіб, які мають статус військовослужбовців, та спрямовані на вирішення правових конфліктів у цій сфері, зокрема кримінально-правового характеру.

Характерними ознаками, що дозволяють віднести той чи інший орган до системи військової юстиції, є:

– спеціальна предметна сфера компетенції. Це військова сфера, що стосується як воєнізованих формувань, так і забезпечувальної діяльності (військового управління, військово-промислового комплексу, військової науки та військової освіти);

– особливості організації та діяльності. Органи військової юстиції є воєнізованими органами. Їх структура будується з урахуванням військово-політичного, а не адміністративно-територіального устрою держави. Їх співробітники мають статус військовослужбовців. Самі ці органи, будучи частиною відповідної судової системи чи перебуваючи у структурі певного правоохоронного органу, функціонують із значним ступенем автономності;

– зв'язок з іншими органами військової юстиції. Військова юстиція стає системою саме завдяки субординаційним та координаційним зв'язкам з іншими органами військової юстиції. Ці органи є інституційно незалежними один від одного, оскільки належать до різних правоохоронних систем чи навіть гілок влади. Однак вони здійснюють свої функції взаємопов'язано і водночас самостійно від інших органів, які не входять до системи військової юстиції.

Керуючись цими ознаками, до системи військової юстиції можна зарахувати такі органи:

(1) орган правосуддя у військових справах – військові суди, які також здійснюють функцію судового контролю над іншими органами військової юстиції;

(2) орган обвинувачення у військових справах – військову прокуратуру, яка здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням військових кримінальних правопорушень, підтримує публічне обвинувачення у суді у цих справах, а також здійснює нагляд за діяльністю органів правопорядку у військовій сфері;

(3) орган розслідування у військових справах – військову поліцію, яка здійснює досудове розслідування злочинів, скоєних військовослужбовцями, а також інші правоохоронні функції у військовій сфері [7, с. 652–653].

Наведену модель системи військової юстиції можна вважати типовою, однак в окремих країнах вона може набувати своїх особливостей, доповнюватися окремими елементами або, навпаки, бути представленою в обмеженому форматі. Наприклад, в Україні відсутні військові суди, функції військової поліції фактично розподілені між Військовою службою правопорядку та Державним бюро розслідувань, а компетенцію військової прокуратури виконують спеціалізовані прокуратури у сфері оборони (які діють як «цивільні», а не військові органи).

Питання про віднесення до елементів системи військової юстиції адвокатури є дискусійним. Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі. При цьому адвокатура є складовою будь-якої системи юстиції, оскільки адвокати беруть участь у здійсненні всіх видів судочинства. Керуючись принципом «адвокатської монополії», лише адвокати можуть бути захисниками або представниками у кримінальному провадженні.

Зважаючи на це, твердження про належність адвокатури до системи військової юстиції є достатньо очевидним. Питання, яке потребує наукового аналізу, полягає в іншому: який характер цієї належності та чи можна, зокрема, вважати адвокатуру специфічним елементом такої системи, поряд з військовими судами чи військовою прокуратурою?

Слід відмітити, що останнім часом формуються певні передумови для позитивної відповіді на це питання. Так, серед широкого загалу, у науковому дискурсі й навіть у законопроектній роботі з'явилися терміни «військова адвокатура» та «військовий адвокат».

Так, у згаданому вище законопроекті «Про організаційно-правові основи побудови та функціонування військової юстиції України» (реєстр. № 10042 від 13.09.2023 р.) військова адвокатура була віднесена до системи державних органів, які входять до військової юстиції України, поряд із військовою поліцією, військовою контррозвідкою та органом досудового розслідування державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України, військовою прокуратурою та військовим судом (ст. 4). Відповідно до ст. 8 «Військова адвокатура» цього законопроекту, діяльність та статус військових адвокатів визначається Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Законом України «Про державну таємницю».

Військові адвокати здійснюють професійну діяльність виключно з метою захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнтам: військовослужбовцям військових фор-

мувань, утворених відповідно до законів України; військовослужбовцям військових формувань іноземних держав, а також працівникам оборонно-промислового комплексу України [2]. Хоча вказаний законопроект було знято з розгляду, він досить наочно відображає прагнення окремих народних депутатів задовольнити суспільний запит на розбудову системи військової юстиції в Україні, зокрема в частині включення до неї військової адвокатури.

На сьогодні контент-аналіз матеріалів в мережі інтернет з тегом «військовий адвокат» показує наявність десятків оголошень про послуги «військових адвокатів», до кола яких належать, зокрема: «визволення з ТЦК», «оформлення відстрочки», «оскарження ВЛК», «звільнення з ЗСУ», «послуги при СЗЧ», «допомога військовим у справах про дезертирство, невиконання наказу, інші правопорушення», надання інших видів правової допомоги військовослужбовцям, мобілізованим, ветеранам, а також їхнім родинам тощо.

У 2025 році широкого резонансу набуло поширення у соціальних мережах відео й повідомлень про так званих військових адвокатів на мікроавтобусах, які за гроші «відбивають» людей у службовців територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. З цього приводу Національна асоціація адвокатів України зробила офіційну заяву, згідно з якою в Україні не існує ані «військової адвокатури», ані осіб із правовим статусом «військові адвокати», та наголосила на тому, що «створення «військової адвокатури» як окремої інституції несе ризики усталеним професійним стандартам адвокатури та загрожує незалежності правозахисної діяльності й ефективному захисту прав військовослужбовців» [8].

Ідея «військової адвокатури» обговорюється й серед науковців. При цьому низка вчених вважають за доцільне виокремлення військової адвокатури як складової системи військової юстиції.

Наприклад, М. В. Беланюк включає до структури військової юстиції військову адвокатуру, яка забезпечує правовий захист підозрюваних, обвинувачених та інших учасників процесу [5, с. 240–241].

В. В. Пахомов та Р. А. Дегтяр, виходячи з аналізу позитивного досвіду зарубіжних країн, обґрунтовують, що в Україні також можливе функціонування такого інституту, як військова адвокату-

ра, та військових адвокатів, робота яких полягатиме у консультації, представництві інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів під юрисдикцією військових судів та які можуть працювати у будь-якому військовому формуванні [9, с. 63].

О. Л. Коломієць вказує на те, що військова адвокатура могла б стати важливою ланкою, яка забезпечувала б правовий захист військовослужбовців у судових провадженнях та була б необхідною як для обстоювання інтересів військових у випадку необґрунтованих обвинувачень, так і для гарантування прав осіб, які постраждали внаслідок дій армії, та вказує на доречність створення окремої структури, яка б спеціалізувалась за цим напрямком [10, с. 100–101].

Показово, що прихильники такого підходу не наводять достатніх аргументів необхідності створення «військової адвокатури», окрім посилань на іноземний досвід чи необхідність захисту прав військовослужбовців, а також не аналізують можливих негативних наслідків такої моделі.

Інша група дослідників, використовуючи вказані терміни, розуміє під ними спеціалізацію адвокатів, а не окрему організаційну структуру.

Так, С. С. Бандурка, розглядаючи питання військових адвокатів, вказує, що їх основною задачею є захист права військовослужбовця, тобто відстоювання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та ін. Водночас надання вказаних послуг дослідник розглядає в контексті вузької спеціалізації адвокатів [11, с. 28–29].

На думку Ю. Є. Полянського, пропозиція про створення спеціальної військової адвокатури, яка повинна зайняти особливе місце у системі військової юстиції, не є обґрунтованою, оскільки в жодній країні світу немає військової адвокатури. Натомість, реально можлива лише спеціалізація адвокатів із військових злочинів [12, с. 9].

С. О. Іваницький та інші дослідники вказують на неможливість перебування адвокатів на військовій службі та вбачають подальший розвиток військової адвокатури у спеціалізації адвокатської діяльності та розбудові інших елементів системи військової юстиції [13, с. 51–52].

Формулюючи власну позицію з цього питання, слід зауважити, що адвокатура, безумовно,

є невід'ємною складовою системи військової юстиції, однак у суто функціональному аспекті. Це передбачає участь адвокатів у розгляді й вирішенні військових справ, зокрема шляхом здійснення захисту від обвинувачення у військових судах, представництво інтересів в суді, органах військової прокуратури чи військової поліції, правове консультування військовослужбовців тощо. Тобто це загалом всі ті види і форми професійної правової допомоги, які уповноважені надавати адвокати своїм клієнтам, однак здійснювані у спеціальній військовій сфері, що потребує додаткових гарантій виконання адвокатами своїх професійних обов'язків (наприклад, щодо безперешкодного доступу до клієнтів, які примусово утримуються у приміщеннях ТЦК та СП, перебувають у навчальних центрах, військових частинах тощо).

Водночас організаційне виокремлення «військової адвокатури» видається недоцільним. Передусім, це суперечить самій природі інституту адвокатури, який є незалежним і недержавним. Натомість реалізація ідеї «військової адвокатури» в тому чи іншому форматі означатиме інтеграцію адвокатів до складу Збройних Сил України чи інших військових формувань, підпорядкування їх військовому командуванню та обмеження їхньої незалежності й самоврядності. Слід враховувати, що несумісність статусу адвоката та військовослужбовця, закріплена законом, обумовлена як неможливістю для військовослужбовця «відволікатися» на зайняття адвокатською діяльністю, так і недопустимістю для адвоката перебувати в суворо ієрархічній структурі військових формувань, що може посягати на його незалежність та створює конфлікт інтересів. Крім того, модель діяльності військової адвокатури, яка передбачає обмеження діяльності військових адвокатів захистом, представництвом та наданням інших видів правової допомоги клієнтам лише з числа військовослужбовців та працівників оборонно-промислового комплексу чи участю тільки у справах «військової» категорії, значно обмежує свободу адвокатської діяльності [14, с. 18–19].

Отже, у випадку організаційного відокремлення «військової адвокатури» вона втратить сутнісні ознаки адвокатури як такої, а «військові адвокати» позбудуться низки гарантій своєї діяльності та будуть обмежені вузькою категорією справ. З другого боку, створення «військової адвокатури» не на-

дасть системі військової юстиції будь-яких істотних переваг, натомість поглибить тенденцію «корпоративної замкнутості» та супутні їй ризики.

При цьому посилення дослідників на досвід зарубіжних країн, де існують моделі «військової адвокатури», не враховують того факту, що такий досвід не є достатньо релевантним для України. Більшою мірою він міг би стосуватися перспектив удосконалення діяльності юридичної служби Міністерства оборони України, певним аналогом якої можна вважати «військову адвокатуру» в США, Ізраїлі, Канаді, Великобританії та деяких інших країнах. При цьому в Україні заміна юридичної служби «військовою адвокатурою» не матиме практичного сенсу з огляду на ширший обсяг завдань першої, тоді як створення «військової адвокатури» поряд з юридичною службою призведе до часткового дублювання їх функцій та паралелізму в роботі.

Нарешті, розглядаючи проблему «військової адвокатури» в аспекті спеціалізації адвокатів, слід зауважити, що остання не є врегульованою чинним законодавством України. У зв'язку із цим окремі дослідники, зокрема С. О. Іваницький, пропонують застосування апробованого в країнах розвинутої демократії стандартизованого підходу, який передбачає чітку правову регламентацію процедури ідентифікації адвоката як спеціалізованого [13, с. 53]. Разом із тим подібні пропозиції вочевидь стосуються будь-якої спеціалізації адвоката, а не тільки військової. Загалом, спеціалізація адвокатів з будь-якого кола справ (сімейних, податкових, адміністративних, кримінальних тощо) не означає створення «сімейної» чи «податкової» адвокатури. Так само не є доречним вести мову про «військову адвокатуру» в аспекті спеціалізації деяких адвокатів на наданні правничої допомоги з питань військового права, хай навіть і в умовах стрімкого розширення такої практики з огляду на значний попит з боку населення. Тому будь-яке спеціальне регулювання в цій сфері, окрім рішень органів адвокатського самоврядування, видається зайвим.

Крім того, варто зазначити, що використання терміна «військовий адвокат» у маркетингових цілях містить ознаки порушення адвокатської етики. Так, кваліфікація більшості таких «військових адвокатів» обмежується наявністю певного практичного досвіду надання професійної правничої допомоги військовослужбовцям, адже жодного іншо-

го відношення до військової сфери вони, як правило, не мають і не можуть мати. При цьому вимоги до рекламування адвокатської діяльності передбачають, зокрема, що рекламні матеріали про діяльність адвоката мають бути об'єктивними, достовірними, чіткими та зрозумілими й не повинні містити натяків, двозначностей або іншим чином утворювати підґрунтя для введення потенційних клієнтів в оману, а також мають відповідати розумним естетичним вимогам (ч. 3 ст. 13 Правил адвокатської етики) [15]. Отже, позиціонування адвоката як «військового» здатне ввести клієнта в оману з приводу належності такого адвоката до військової сфери. Також цьому сприяє носіння адвокатами одягу у «military-style», що нагадує військову форму, чи розміщення відповідних зображень у своїх рекламних матеріалах, та загалом використання будь-яких інших атрибутів, що можуть створити уявлення про статус адвоката як військовослужбовця тощо.

Висновки. Адвокатура є невід'ємною складовою будь-якої юстиції, у тому числі і військової юстиції як підсистеми кримінальної юстиції. Водночас її належність до військової юстиції є суто функціональною та не має необхідних ознак «організаційної» складової такої системи. При відокремленні «військової адвокатури» вона, з одного боку, втратить сутнісні ознаки адвокатури як такої, а «військові адвокати» позбудуться низки гарантій своєї діяльності та будуть обмежені вузькою категорією справ. З іншого боку, створення «військової адвокатури» не надасть системі військової юстиції будь-яких істотних переваг, натомість поглибить ризики «корпоративної замкнутості». Тому ідея створення в Україні «військової адвокатури» видається необґрунтованою та не має надійних концептуальних засад. Отже, поняття «військових адвокатів» може розглядатися лише в контексті спеціалізації адвокатської діяльності, однак і в цій площині воно видається недоречним, оскільки створює ризики порушення вимог щодо рекламування адвокатської діяльності, ставить під загрозу принципи незалежності адвокатури, поваги до адвокатської професії, компетентності та доброчесності та ін.

Тому більш перспективним напрямом інтеграції адвокатури до системи військової юстиції вбачається практичне забезпечення гарантій адвокатської діяльності у військовій сфері, а також залучення

адвокатів до захисту прав військовослужбовців в рамках системи безоплатної вторинної правової допомоги. Іншим важливим напрямом забезпечення законності у військовій сфері та надання

правової допомоги її суб'єктам (зادля чого, власне, й обговорюється ідея «військової адвокатури») є розвиток юридичної служби Збройних Сил України та інших військових формувань.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Лапкін А. В. Генезис системи військової юстиції в Україні. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива* : Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції 27 листопада 2020 р. К. : НУОУ, 2020. С. 133–134.
2. Про організаційно-правові основи побудови та функціонування Військової юстиції України: проект Закону України реєстр. № 10042 від 13.09.2023. URL: blob:https://itd.rada.gov.ua/e0dfd6b4-2453-446c-9dad-6cfbec5a71e5
3. Військова юстиція в Україні: історичний аспект; міжнародний досвід; проблематика становлення та перспектив в Україні; сучасне правове регулювання; особливості та виклики воєнного стану. Київ. ВД «Професіонал», 2024. 446 с.
4. Вдовиченко В. І. Теоретичні засади військової юстиції. *Право і безпека*. 2022. № 1. С. 36–40.
5. Беланюк М. В. Теоретичне визначення поняття «військова юстиція» в Україні. *Інформація і право*. 2025. № 2 (53). С. 234–243.
6. Концепція реформування кримінальної юстиції України: затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>
7. Lapkin A. The System of Military Justice in Ukraine in a War. *The Challenges and Opportunities in Law: Ukrainian Case under the Conditions of War*. Monograph / ed. by T. Davulis, L. Gasparėnienė. Kraków: Księgarnia Akademicka Publishing, 2023. Pp. 651–697. DOI: <https://doi.org/10.12797/9788381388887.08>
8. «Військові адвокати» не мають нічого спільного з адвокатурою – заява НААУ. URL: <https://unba.org.ua/news/10111-vijs-kovi> –
9. Пахомов В. В., Дегтяр Р. О. Військова адвокатура. *Юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. 61–63.
10. Коломієць О. Л. Філософсько-правовий аналіз формування системи військової юстиції України. *Вісник НІОУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2025. № 2(65). С. 95–106. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.65.331778>.
11. Бандурка С. С. Роль і місце військової адвокатури у наданні правових послуг у воєнний час. *Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психолог. форуму (м. Харків, Україна, 26 квіт. 2024 р.)*. Харків: ХНУВС, 2024. С. 28–31.
12. Полянський Ю. Військова юстиція в Україні: проблемні питання. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 5–11. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.927>
13. Іваницький С., Кулик М., Ушканенко Е. Військова адвокатура: pro et contra. *Наука і правоохорона*. 2026. Т. 1. № 71. С. 46–56. DOI: <https://doi.org/10.33270/05267101.4>
14. Лапкін А. В. Військова адвокатура як елемент системи військової юстиції. *Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України* : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.). Харків : Право, 2024. С. 18–19.
15. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09 червня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>

REFERENCES:

1. Lapkin, A. V. (2020). Henezys systemy viys'kovoyi yustytysi v Ukrayini [Genesis of the military justice system in Ukraine]. *Ukrayins'ke viys'ko: suchasnist' ta istorychna retrospektyva [Ukrainian army: modernity and historical retrospect]*: Collection of materials of the 1st International Scientific and Practical Conference November 27, Kyiv [in Ukrainian].
2. Draft Law of Ukraine «Pro orhanizatsiyno-pravovi osnovy pobudovy ta funktsionuvannya Viys'kovoyi yustytysi v Ukrayini [On the organizational and legal foundations of the construction and functioning of the Military Justice of Ukraine]» № 10042 (2023, September 13). URL: blob:https://itd.rada.gov.ua/e0dfd6b4-2453-446c-9dad-6cfbec5a71e5 3 [in Ukrainian].
3. Aliiev, R. V., Vitvitskyi, S. S. (2024). *Viys'kova yustytysiya v Ukrayini: istorychnyy aspekt; mizhnarodnyy dosvid; problematyka stanovlennya ta perspektiv v Ukrayini; suchasne pravove rehulyuvannya; osoblyvosti ta vyklyky*

- voyennoho stanu [Military justice in Ukraine: historical aspect; international experience; issues of formation and prospects in Ukraine; modern legal regulation; features and challenges of martial law]. Professional [in Ukrainian].
4. Vdovychenko, V. I. (2022). Teoretychni zasady viys'kovoyi yustytsiyi [Theoretical foundations of military justice]. *Pravo i bezpeka*, 1, 36–40 [in Ukrainian].
 5. Belanyuk, M. V. (2025). Teoretychne vyznachennya ponyattya «viys'kova yustytsiya» v Ukrayini [Theoretical definition of the concept of «military justice» in Ukraine]. *Informatsiya i pravo*, 2 (53), 234–243 [in Ukrainian].
 6. Kontseptsiya reformuvannya kryminal'noyi yustytsiyi Ukrayiny: zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrayiny [Concept of reforming the criminal justice system of Ukraine: approved by the Decree of the President of Ukraine] № 311/2008 (2008, April 8). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008> [in Ukrainian].
 7. Lapkin, A. (2023). The System of Military Justice in Ukraine in a War. *The Challenges and Opportunities in Law: Ukrainian Case under the Conditions of War*. T. Davulis & L. Gasparėnienė ed. Kraków: Księgarnia Akademicka Publishing. DOI: <https://doi.org/10.12797/9788381388887.08> [in English].
 8. National Bar Association of Ukraine (2025). «Viys'kovi advokaty» ne mayut' nichoho spil'noho z advokaturoyu [Military lawyers» have nothing to do with the bar]. URL: <https://unba.org.ua/news/10111-vijs-kovi-> [in Ukrainian].
 9. Pakhomov, V. V., Degtyar, R. O. (2018). Viys'kova advokatura [Military bar]. *Yurydychnyy visnyk*, 2, 61–63 [in Ukrainian].
 10. Kolomiets, O. L. (2025). Filosofovs'ko-pravovyy analiz formuvannya systemy viys'kovoyi yustytsiyi Ukrayiny [Philosophical and legal analysis of the formation of the military justice system of Ukraine]. *Bulletin of the Yaroslav the Wise National University of Law. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 2 (65), 95–106 DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.65.331778> [in Ukrainian].
 11. Bandurka, S. S. (2024). Rol' i mistse viys'kovoyi advokatury u nadanni pravovykh posluh u voyennyi chas [The Role and Place of Military Advocacy in the Provision of Legal Services in Wartime]. *Osobystist', suspil'stvo, viyna [Personality, Society, War]: Theses of Additional Participants of the International Psychological Forum (Kharkiv, Ukraine, April 26, 2024)* [in Ukrainian].
 12. Polyanskyi, Y. (2019). Viys'kova yustytsiya v Ukrayini: problemni pytannya [Military Justice in Ukraine: Problematic Issues]. *Yurydychnyy visnyk*, 3, 5–11. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.927> [in Ukrainian].
 13. Ivanytskyi, S., Kulyk, M., Ushkanenko, E. (2026). Viys'kova advokatura: pro et contra [Military advocacy: pro et contra]. *Nauka i pravookhorona*, 1, 71, 46–56. DOI: <https://doi.org/10.33270/05267101.4> [in Ukrainian].
 14. Lapkin, A. V. (2024). Viys'kova advokatura yak element systemy viys'kovoyi yustytsiyi [Military advocacy as an element of the military justice system]. *Mistse viys'kovoho prava v systemi pidhotovky kadrov dlya sektoru bezpeky i oborony Ukrayiny [The place of military law in the system of training personnel for the security and defense sector of Ukraine]: First scientific and practical conference of the Military Law Institute of the Yaroslav the Wise National Law University: abstracts (Kharkiv, March 21, 2024)*. [in Ukrainian].
 15. Pravyla advokat-s'koyi etyky: zatverdzeni Zvitno-vybornym z'yizdom advokativ Ukrayiny 2017 roku [Rules of lawyer ethics: approved by the 2017 Report and Election Congress of Lawyers of Ukraine] (2017, June 9). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> [in Ukrainian].

Конфлікту інтересів немає

Andrii LAPKIN,
Doctor of Law, Professor,
Senior Researcher of the Research Laboratory of the
Military Law Institute of the Yaroslav the Wise
National Law University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3240-6377>

THE BAR IN THE MILITARY JUSTICE SYSTEM

This academic article examines the issue of defining the role of the legal profession within the military justice system. The relevance of this topic stems from the need to develop the military justice system in Ukraine under martial law.

The aim of this academic article is to define the conceptual foundations of the place and role of the legal profession within Ukraine's military justice system, as well as the feasibility and advisability of establishing a 'military legal profession' in Ukraine.

It is argued that the legal profession is an integral component of any justice system, including military justice as a subsystem of criminal justice. At the same time, its affiliation with military justice is purely functional and lacks the necessary characteristics of an 'organisational' component of such a system.

The problems associated with the creation of a 'military legal profession' are highlighted, namely: 1) its organisational separation would result in the loss of the essential characteristics of the legal profession as such; 2) 'military lawyers' would lose a number of guarantees regarding their practice and would be restricted to a narrow category of cases; 3) the creation of a 'military legal profession' would not provide the military justice system with any significant advantages, but would instead exacerbate the risks of 'institutional insularity'.

It has been demonstrated that the concept of a 'military lawyer' can only be considered in the context of specialisation within the legal profession; however, it creates risks of breaching the requirements governing the advertising of legal services and jeopardises the principles of the independence of the legal profession, respect for the legal profession, competence and integrity, and so on.

Promising alternative approaches to ensuring the rule of law in the military sphere and providing legal assistance to its subjects, rather than establishing a 'military bar', have been identified, namely: the practical provision of guarantees for legal practice in the military sphere; the involvement of lawyers in defending the rights of military personnel within the framework of the free secondary legal aid system; and the development of the legal service of the Ministry of Defence of Ukraine.

Keywords: *military justice, legal profession, 'military legal profession', 'military lawyer', guarantees of legal practice, public prosecutor's office, court, military sphere, military personnel.*

Стаття надійшла до редакції: 14.04.2026 р.

Прийнята до друку: 13.05.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 25.05.2026 р.